

LETÉTI RAKTÁR – TÁROLÓ KÖNYVTÁR

Tombor Tibor

/Adalékok a kérdéssel kapcsolatos terminológiai szabvány elkészítéséhez. A szocialista országok könyvtárépítési szakértőinek II. varsói konferenciáján, 1965. októberében előadott referátum./

Szabvány: törvényesen meghatározott eljárással, az érdekeltektől szervek közreműködésével létesített, írásbafoglalt és közzétett előírás, amely meghatározott tárgykörökben ismétlődő feladatok egységesen és következetesen alkalmazandó megoldás módját tartalmazza.

JOGI MEGFONTOLOSOK

A közkönyvtári állomány, szocialista társadalomban, a társadalmi tulajdon szerves része. A könyvtár állománya az állami szocialista tulajdon tárgya, - minden egységét a könyvtár leltárba vette, - a mindaddig az marad, míg az erre megállapított eljárással a leltárból nem törlik.

Letét alatt témánk vonatkozásában egy közkönyvtár tulajdonában lévő állományegységnek /röviden kötetnek/ zárt, vagy szabad kezeléssel megőrzését jelenti egy adott könyvtár, vagy könyvtárolásra kijelölt szerv részéről.

Letező könyvtár az az intézmény, amely letéti raktár létesítésekor meghatározott állományegységét a letéti szerződésben meghatározott: zárt, vagy szabad kezeléssel megőrzésre átadja.

Letéteményes könyvtár az az intézmény, amelyre a letező könyvtár a meghatározott állományegységet rábízta, illetve amelynél elhelyezi. A letéti raktárnak főfeladata a letéti őrzés. Mind a letező, mind a letéteményes könyvtár jogi személy, állami költségvetési szerv. A letét mindig időleges. A letéti szerződés alapján a letéteményes ugyanis a letező által rábízott dolgot időlegesen köteles megőrizni. Helytelenek tehát a könyvtári szakirodalomban azok a meghatározások, amelyek szerint a letéti kategóriák lehetnek "teljes átadás, tartós letét, örök letét stb.". Letéti tárolás esetén "teljes átadás"-ról nem lehet szó.

A letéteményesnek olyan magatartást, gondosságot kell tanúsítania, hogy a letévő állománya kárt ne szenvedjen. Ez a kötelessége külön kikötés nélkül nem terjedhet odáig, hogy a dolgot állandóan kezelni legyen köteles. Az ilyen kikötés vállalkozással, illetőleg megbízással vegyes letéti viszonyt hoz létre. A letévőnek tehát szerződésileg bele kell egyeznie abba, hogy a letétbe helyezett állományegységet a letéteményes más őrzetébe adhatja, tehát kölcsönözheti.

A letéteményes köteles a letevőt a letétre vonatkozóan minden lényeges körülményről értesíteni.

A letévő a könyvtári állományegység visszaadását bármikor igényelheti. Az őrzés időtartamát a letéti szerződésben ki kell kötni.

A KÖNYVTÁRI ÁLLOMÁNY TÁROLÁSÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ Néhány kifejezés szófejtése

Könyvtári értelemben:

"raktár": állomány tárolására szolgáló helyiség, vagy helyiségek összessége, épületrész, vagy külön épülettömb, amelyben a könyvtár az elfogadott nyitott vagy zárt raktári elvek alapján helyez el meghatározott állományegységet vagy egész állományát;

"raktározni" /ige/: folyamatosan vagy szokás szerint raktárba helyezni valamit, raktárban tartani;

"tárolni" /ige/: használatig az állomány elraktározása.

LETÉTI RAKTÁR

Több közkönyvtár által létrehozott s közösen fenntartott épület, tehát jogilag letéteményes raktár, amelybe a letévő könyvtárak, mint a letéti raktár tagkönyvtárai állományuk meghatározott részét /részeit/ a letéti raktár meghatározott területén letétbe helyeznek, egyéni elbírálásuk szerint válogatva ki a letéti raktárban elhelyezni kívánt állományegységeket.

A letéti raktár maga is jogi személy, állami költségvetési szerv, melyet a sajátos könyvtári állomány-tárolás érdekében létesítettek. Feladatait szervezeti szabályzata foglalja össze. Jellemzője, hogy passzív típusu, csak tárol, a letéti raktárban elhelyezett állomány leltárilag megmarad a letévő könyvtáréban, a katalóguscédulák is benn maradnak a letévő könyvtár katalógusában. Kívánatos, hogy a szignatura mellé kis bélyegzővel a katalógus szerkesztők "LK" bélyegzőt üssenek, ezáltal a letévő könyvtár olvasószolgálatára azonnal

tájékoztató arról, hogy az olvasó által igényelt állományegység a letéti raktárban van, intézkedik a bekéréséről.

Kíváncsi, hogy a letéti könyvtár a letéti állományegységek raktárának az állományegységek átadásakor raktári, numerikus /szignatura szerinti/ katalógus céljaira egy teljes címléírást adjon 75 x 125 mm méretű szabványkartonon.

A letéti helyezett állományegységek nyilvántartásának másik módszere, hogy a letéti könyvtár a letéti raktárban elhelyezett állományegységekről időről-időre sokszorosított segédletet készít /manuálé/, amely számszerűsít /a szignaturák numerikus stb. rendjében/ tartja nyilván a letéti helyezett állományt.

A letéti könyvtár a letéti anyagot kiválogathatja egyedi válogatással, értékeléssel. A kiemelt raktári egység helyére megfelelő indikátort /custos/ kell helyezni.

Ha erre lehetőség van, célszerűbb zárt meghatározott raktári testeket átvinni a letéti raktárba. Szakrendi tárolás esetén egyes olyan összefüggő "corpus"-okat /állománytömböket/ célszerű letéti adni, amelyek anyagát ritkán keresik, amelyek alkalomszerűen kerültek a könyvtár állományába, de amelyeket valamely oknál fogva selejtezni nem lehet.

Ilyen letéti raktári egységek /kategóriák/ lehetnek:

hivatalos kiadványok, közlönyök;

sorozati kiadványok;

disszertációk, árjegyzékek, nem műszaki könyvtárakban szabaddal-
mi leírások, szabványok stb.;

idegen nyelvű szerzők régebbi műveinek fordításai;

elavult irodalom, inkurrens periodikák;

későbbi felhasználás céljából szerzeményezett új állományegysé-
gek, a később bekövetkező funkció idejéig stb.

A letéti raktár jellemzője, hogy raktáraiban igen nagymértékű átfedések lehetnek. Passzív jellege miatt nem tartozik hatáskörébe az állományátfedések kiküszöbölése.

A használat feltételeit a letéti könyvtár szabja meg. A letéti könyvtár távbeszélőn, telexen vagy küldőnc útján adja le a kérését. A letéti raktár küldőnc útján történt kérés esetén a küldőncnek adja át a kért állományegységet, a letéti könyvtár előre elkészített nyugtája alapján. A letéti könyvtár felhatalmazhatja írásban küldőncét /állandó jellel/, hogy helyette és nevében jogérvényesen nyugtázza az átvételt. Távbeszélőn, telexen stb.-n történt átkérés esetén a letéti raktár megszervezi a gyors szállítót /kézbesítőt/ szolgálatot. Ha a tagkönyvtárak ugyanabban a helységben működnek, ahol a letéti raktár, kézbesítő szolgálata gépkocsin, teherszállító motoros triciklin, vagy más módon napjában a gyakorlat által indokoltan egyszer,

vagy kétszer körjáratot végez, s a kért állományegységeket a letévi könyvtáraknak meghatározott gazdaságos útvonal betartásával szállítja, s adja át nyugtázás ellenében. Ugyanígy módon érkezik vissza használat után a letéti raktárba a kiemelt állományegység. Ha a tagkönyvtárak valamelyike nem abban a helységben működik, ahol a letéti raktár, postai vagy egyéb úton /menetrendszerű autóbuszjáratok, légi járatok stb./ jut el a könyv a letévi könyvtárhoz.

Kíváncsú, hogy a letéti raktárnak is legyen olvasóterme néhány olyan olvasó kiszolgálására, akinek a letétében kezelt állomány használatára sürgősen szüksége van. Ilyenkor a letévi raktár végzi el az aktív könyvtári tájékoztató-felvilágosító munkát, az olvasó, saját kezdeményezésére ill. kíváncsiságára már rendben kitöltött kérdőlappal jelentkezik a letéti raktárban, ahol helyben-használatra az állományegységet rendelkezésére bocsátják.

A letéti raktár a letévi könyvtárral történt megállapodás esetén az érvényes kölcsönzőjeggyel, s a letévi könyvtárnak erre a célra kiadott engedélyével jelentkező olvasónak az előírt formások betartásával kölcsön is adhatja az állományegységet. Ebben a vonatkozásban a passzív jelleg bizonyos változásokkal értelmezendő.

A letéti raktár olyan sajátos szervezési formája is elképzelhető, amely már bizonyos fokig "átmeneti" típust jelent a tároló könyvtár felé. Ez a letéti raktár nagytömegű állományegységeket vesz át különböző átadó könyvtáraktól, megfelelő katalóguscédulákkal. Joga van azonban bizonyos ismétlődések, átfedések kiiktatására, megszüntetésére. Az átadó könyvtár fenntarthatja a tulajdonjogát az átadott állományt illetően /visszaigénylés joga/. Ilyen esetekben számos bonyolult tulajdonjogi kérdés merülhet fel.

A letéti raktár vidéki elhelyezése sokkal inkább lehetséges, mint a tároló könyvtaré.

TÁROLO KÖNYVTÁR

Funkcióját és ebből adódó szervezetét illetően sajátos közkönyvtár, amelyben a helyhiánnyal küzdő könyvtárak ritkán használt, vagy egyáltalában nem keresett állományrészeit, egységeit központilag tárolja.

Meghatározott könyvtárak ritkán vagy egyáltalában nem használt állományrészeit tulajdonjogilag, tehát az állományból /leltárkönyvekben/ való szabályszerű törlés útján átadják a tároló könyvtárnak. Nem letétről van tehát szó, mint a letéti raktárban.

A tároló könyvtár több tagkönyvtár /átadó könyvtár/ anyagát átveszi, mindazokkal a funkciókkal, amelyek az átadó könyvtárt jellemezték az átadott állományrészekkel kapcsolatban.

A különböző átadó könyvtáraktól átvett anyagot a tároló könyv-

tár a katalóguscédulákkal együtt veszi át. Ha ilyenek átadására sor nem kerülhet, az átvett állományegységeket a már korábban átvettekkel egybeazonosítja. Fontos szerepe van az átvett állományegységeknek egyedi értékelésében. A tároló könyvtárnak lehetősége van meghatározott /értéktelen/ anyag selejtezésére, szükség esetén megfelelő mikromásolat elkészítése után.

A tároló könyvtárba azonos kiadásu állományegységek több példányban is beérkezhetnek. A tároló könyvtár feladata annak elbírálása, hogy a több példányból hányat tartson meg. A felesleges példányok célszerű átadását megszervezi és leboncolítja, vagy selejtezi a már említett módon. /A selejtezést mindig megfelelő felajánlásnak kell megelőznie, ennek el nem fogadása után kerülhet sor a selejtezésre./

Megmaradó állományáról mind a maga, mind az átadó könyvtárak számára az adott funkciók szolgálata érdekében teljes értékű katalógusokat szerkeszt.

Olvasótermet, - szükség esetében több, esetleg szakosított olvasótermet - tart fenn, megfelelő tájékoztató-bibliográfiai szolgálattal, kölcsönző apparátussal, mely mind a helyben kölcsönzés, mind a postai kölcsönzés igényeit ugyanúgy kielégíti kölcsönzési szabályzata alapján, mint bármelyik másik közkönyvtár.

Területileg a hatása kiterjedhet nagyobb földrajzi egységekre /régiókra/, ilyen esetekben a legkülönbözőbb típusú könyvtárak állományának átvételére is alkalmassá kell tenni.

A tároló könyvtár több könyvtárnak közös céljait szolgáló feladatokat is elvállalhat. Az átadó könyvtárak a tároló könyvtárral megállapodhatnak gyűjtőkori elhatárolásokban, a területen egyáltalában nem gondozott gyűjtőkört a tároló könyvtárra bízhatják. Igen célszerűen lehet a tároló könyvtárban központosítani egy adott nagyobb terület helytörténeti anyagának gyűjtését. A tároló könyvtár központi jellegű tárolásával az egybegyűjtött, szelektált állományt nagyobb hatásokkal tudja hasznosítani, mint korábban az átadó könyvtárak külön-külön. Adott földrajzi területen működő könyvtárak központi katalógusát célszerűen lehet a tároló könyvtár kezelésébe utalni.

Raktározása nem heterogén, mint a letéti raktaré, hanem egységes, tetszés szerinti mechanikus, vagy szakrendi tárolás. Az eredeti könyvtári szignaturák tehát megváltoznak. Célszerű a leggazdaságosabb raktározást biztosító mechanikus raktározási rendszer alkalmazása, az állomány nagyságához, várható növekedéséhez mérten megállapított több nagyságrendben. Bizonyos állományegységek logikai rendben vagy csoportosan, szignatura nélkül kerülhetnek raktározásra, pl. disszertációk, kották, címtárak, telefonkönyvek, menetrendek stb.

Elhelyezését gondosan kell megtervezni a legnagyobb átadó, vagy a leggyakrabban használó könyvtárak településének megfelelően. Meghatározott nagykönyvtárhoz is kapcsolni lehet. El lehet helyezni

nagykönyvtár közelében is. A tároló könyvtár is megszervezheti a kiszolgálásnak azt a módját, amelyet a raktár esetében leírtunk.

Költségvetési szükségleteit ugyanúgy, mint a többi közkönyvtárét az állami, vagy tanácsai költségvetés biztosítja. Lehetséges, hogy az átadó könyvtárak saját költségvetési keretükből meghatározott módon segítik a tároló könyvtárt.

+ + +

Kivül esik témánkon a közművelődési könyvtárak hálózatközponti letéti anyagával kapcsolatos tárolás /letéti könyvtár/, valamint a könyvtári kiegészítő raktárak kérdése, midőn egyetlen könyvtár inkurrens anyagát a központi épületen kívül létesített depótban helyezi el /Bibliothèque Nationale, Paris; British Museum Library, London, OMKDK, Bp. Szabadság-téri-, OSZK Régifőti uti kiegészítő raktára stb./ Nem foglalkoztam a könyvelosztó szervek tárolási problémáival sem, melyek egy adott országban az államosított könyvtári anyag, illetve a könyvtárak duplum és fölös példány anyagának átvételét, feldolgozását, kiejárlását, szétosztását végzi, valamint a könyvtári szükségletek céljából igénybe nem vett könyvtári anyagot tárolják. Adott helyzetben a könyvelosztó állami szerv feladatait koordinálni, vagy egybekapcsolni lehet, mind a letéti raktárral, mind a tároló könyvtárral.

+
—
+

TOMBOR, T.: Deposit store - storage library

Author intends to contribute with his paper to the solution of the problem concerning the preparation of an international terminological standard. The problem of deposit store/storage library reveals significant terminological discrepancies in the literature. In order to settle this problem, author deals with the respective legal considerations in the first part of his paper. Deposit, depositor library, depositee library are defined. Then, by studying the functions referred to, deposit store and storage library are distinguished. In case of a deposit store, the stocks of several libraries are stored at the same place, original proprietary rights remain unaltered, there is no possibility for refusal or rejection, the catalogue list representing registration of the stock deposited will be kept by the depositor library, and the depositee store will organize the utilization and daily delivery of the stock items safekept in its custody. In case of a storage library, however, proprietary conditions, change, the stock in question will be transferred into the possession of the storage library. This establishment will take over all library functions, keeps only the necessary number of copies if more than one available, and rejects the rest by dispatching such items to the possibly most suitable destination or by sale. This

library has its own catalogue, runs its own charge service and reading premises, and the stock items deposited will be cancelled from the catalogue of the depositor library.

ТОМБОР, Т.: Депозитный склад - склад-библиотека

Настоящий труд автора приводит дополнительные соображения по подготовке международного стандарта терминологии в этой области. Дело в том, что в вопросе депозитного склада и склада-библиотеки имеются существенные расхождения терминологического характера в спецлитературе. Автор для решения вопроса в первой части своего труда рассматривает юридические концепции. Уточняет понятие депозита, библиотеки депозитора и библиотеки депозитария. После этого разграничивает функции депозитного склада и склада-библиотеки. В депозитном складе хранятся книжные составы нескольких библиотек, при сохранении первоначальных прав собственности, невозможно отбраковать или исключить книги из этих составов, каталожная карточка для учета депозитной единицы книжного состава остается у библиотеки депозитора; при этом, депозитный склад организует пользование хранящимися единицами книжных составов, и обеспечивает раздачу этих единиц ежедневно. В случае склада библиотеки происходит изменение в правах собственности, переданная единица книжного состава включается в состав склада-библиотеки, которая одновременно принимает на себя и функции библиотечные, в частности при наличии некоторых единиц в нескольких экземплярах, отбракует, передает соответствующим организациям и реализует излишние экземпляры. Склад-библиотека имеет свой собственный потолок, собственную службу для выдачи книг, в ее состав входит читальный зал. Единицы книжного состава при этом исключаются из каталога библиотеки депозитора.

TOMBOR, T.: Depositenlager - Speicherbibliothek

Verfasser wünscht mit seinem Aufsatz zur Abfassung der internationalen terminologischen Norm dieser Frage beizutragen. Es bestehen nämlich im Fachschrifttum betreffs der Begriffe Depositenlager und Speicherbibliothek beachtliche terminologische Schwankungen. Zwecks Klärung des Problems im ersten Teil seines Aufsatzes untersucht Verfasser die juristischen Gesichtspunkte. Er klärt die Begriffe Deposit, Depositbibliothek und Depositenbibliothek und unterscheidet zwischen Depositenlager und Speicherbibliothek auf Grund ihrer Funktionen. Im Fall des Depositenlagers werden die Bestände mehrerer Bibliotheken an einer Stelle gelagert, die ursprünglichen Eigentumsverhältnisse bleiben erhalten, es besteht keine Möglichkeit zur Aussortierung oder zum Löschen aus dem Bestand, der Katalogzettel der hinterlegten Bestandseinheit verbleibt weiterhin in der Kartei der Depositbibliothek während das Depositenlager die Benützung, tätliche Zustellung der bei ihm aufbewahrten Bestandseinheiten organisiert. Im Fall einer Speicherbibliothek jedoch ändert sich auch die eigentumsrechtliche Lage, die übergebene Bestandseinheit geht in den Bestand der Speicherbibliothek über. Diese übernimmt auch die bibliothekarischen Funktionen, sie behält im Fall von mehreren identischen Exemplaren nur die erforderliche Anzahl, die übrigen Exemplare werden aussortiert, bzw. an einen anderen Bestimmungsort geleitet oder verwertet. Die Speicherbibliothek besitzt einen eigenen Katalog, Leihdienst und Lesesaal, die bei ihr deponierten Bestandseinheiten werden im Katalog der Depositbibliothek künftig nicht mehr in Evidenz geführt.

SS